

До проблеми подолання мовного бар'єру у процесі спонтанної комунікації іноземною мовою студентів гуманітарних факультетів

Рудик Наталія Миколаївна¹

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

E-mail: m.natygirl@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-7511-4318>

Стаття присвячена актуальній проблемі педагогічної психології та практики навчання спонтанної іноземної комунікації студентів гуманітарних факультетів, а саме визначенню причин виникнення мовного бар'єру у студентів під час спілкування з носіями іноземної мови. Розглядається важливість вирішення проблеми подолання мовного бар'єру як умова формування мовної компетенції майбутніх спеціалістів у сучасних умовах навчання та пропонуються шляхи її подолання. Автор надає результати дослідження, яке проводилося протягом навчального року. Особливості міжособистісної взаємодії студентів, що виявлені під час цього дослідження, можуть бути використані педагогами, що навчають студентів іноземних мов, а також широким колом спеціалістів у сфері педагогіки та психології для створення навчальних програм, завдань, що сприятимуть підвищенню успішності навчання, та при розробці психолого-педагогічних рекомендацій з оптимізації цього процесу.

Ключові слова: спонтанна комунікація, мовний бар'єр, іноземна вимова, словниковий запас, замітники пауз.

Вступ. Сучасні умови розвитку держави та процес інтеграції України в європейську спільноту значно розширили можливості для української молоді навчатися та працювати з іноземцями, після закінчення ЗВО, обираючи для свого бізнесу не тільки українських, але й зарубіжних партнерів. У зв'язку з цим, проблема спонтанного спілкування іноземною мовою все ще є актуальною. Однак, не дивлячись на результативність методик навчання іноземних мов у ЗВО та високий рівень оволодіння навчальним матеріалом з іноземної мови, випускники вищів, досить часто стикаються з проблемою неспроможності вільного спілкування з носіями мови, тобто з так званим, мовним бар'єром.

Багатьом студентам видається, що їхні проблеми спілкування пов'язанні лише з недостатнім оволодінням іноземною мовою, і якщо вони досягнуть вищого рівня, від того, яким володіють на цей момент, то проблема зникне сама по собі. Але насправді це трапляється навіть тоді, коли студенти під час навчання опанували навички спонтанного іноземного мовлення. Крім того, дослідження показують, що, чим вище рівень володіння студентами іноземною мовою, тим частіше мають вони проблему мовного бар'єру, на відміну від студентів-початківців. Це пов'язано передусім зі страхом не виправдати сподівання щодо їхньої мовної компетентності.

Також значну роль відіграє відсутність «природного» мовного середовища, тобто на заняттях із викладачем вони не хвилюються, що виникає під час позааудиторного спілкування.

Н. В. Горбунова пов'язує виникнення мовного бар'єру лише з індивідуальною психологічною особливістю людини і наголошує, що ідеальним засобом його подолання завжди було та є «повне занурення» у природне мовне середовище. (Горбунова, 2012: 210) Однак у більшості випадків це не є можливим, бо створення «повного занурення» – дуже складний процес, який потребує академічного часу та коштів.

---

¹ викладач кафедри західних і східних мов та методики їх навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

О. О. Каскевич, у свою чергу, зазначає, що мовний бар'єр це, безумовно, індивідуальна психологічна особливість людини, її невпевненість у собі, своїх знаннях, низька самооцінка, відчуття провини, страх, внутрішнє небажання спілкуватися «нерідною» мовою, відсутність досвіду спілкування з носіями іноземної мови тощо. Але всі ці показники можуть мінятися відповідно до ситуації, що склалася, її характеру та обставин. Наприклад, це формальна бесіда з діловими партнерами чи керівниками, викладачами, або дружнє спілкування у кафе. (Каскевич, 2012: 168-169)

Мета та завдання дослідження. У зв'язку із зазначеним, **метою дослідження** є аналіз наявних проблем, що спричиняють виникнення мовного бар'єру під час спонтанного іншомовного спілкування студентів гуманітарних факультетів з носіями іноземної мови.

Відповідно до мети дослідження окреслено **завдання**: виявити найбільш оптимальні способи подолання мовного бар'єру студентами гуманітарних факультетів в умовах немовного середовища.

Результати дослідження. Досягнення спонтанного іншомовного спілкування – це достатньо складний та тривалий процес, натомість це не означає, якщо є проблема мовного бар'єру, то треба відкладати її на останнє. Починати долати труднощі спілкування треба якомога раніше, вже на початковому рівні оволодіння іноземною мовою. Студенти повинні вирішити для себе особисто, що для них є найскладнішим під час комунікації, що спричиняє таке хвилювання, що призводить до нездатності підтримувати навіть дуже елементарну неформальну бесіду.

Вчені виявляють кілька проблем, які можуть заважати студентам спонтанно спілкуватися іноземною мовою у будь-якій ситуації.

Перша проблема – це незадоволеність власною вимовою. Досить часто під час практичного курсу іноземної мови студенти задають запитання, пов'язані саме з їхньою вимовою. Багатьом важко даються деякі звуки іноземної мови, аналогів яких немає у рідній. Як наслідок, у них з'являється відчуття дискомфорту та тривоги, що неодмінно призводить до виникнення мовного бар'єру. Причини цьому дві: *фізіологічна* та *психологічна*. Якщо причина фізіологічна, то неодмінно потрібна консультація зі спеціалістами, які кваліфіковано зможуть оцінити проблему та порекомендувати шляхи її усунення.

Якщо проблема психологічна, то найлегший спосіб її подолання, це *читання в голос*. Для цього підійде будь який текст мовою оригіналу. Це можуть бути художні книги, статті, а також Інтернет блоги та новини. Якщо у студентів є якісь особливі вподобання, це не тільки допоможе їм покращити вимову, але й отримати естетичне задоволення. Однак перевага віддається текстам, які мають голосовий супровід. Наприклад, аудіо книги. Зазвичай їх озвучують носії з еталонною вимовою. Тексти пісень також можна використовувати під час мовленнєвого тренування, але треба пам'ятати, що в них може бути присутня діалектна вимова, до того ж такий текст не завжди відповідає вимогам граматики та стилістики.

Якщо ж тим, хто навчається, не вдається оволодіти правильною вимовою, що притаманна носіям, то це не є показником відсутності схильності до вивчення іноземних мов.

Деякі студенти також скаржаться на те, що їм заважає сильний акцент, якого вони не здатні позбутися. Як зазначив Д. Ю. Петров: «По-перше, немає мови без акценту. Тому, обираючи свій еталон вимови, студент все одно вибере якийсь акцент. Потрібно лише, щоб цей акцент підходив цьому студенту відповідно до роботи його артикуляційного апарату та не спричиняв йому фізичного та емоційного дискомфорту. Здатність швидко оволодіти іноземними акцентами притаманна тим студентам, які мають добрий музичний слух та імітаційні здібності. А по-друге, треба пам'ятати, що ідеальна іноземна вимова – це лише здатність людини до звуконаслідування, а не показник володіння самою мовою» (Петров, 2018).

Друга проблема – це невпевненість у використанні власного словникового запасу. Більшість студентів відзначають, що під час спілкування з носіями мови інколи трапляються ситуації, коли дуже важко згадати якесь потрібне слово чи фразу. Це відбувається, у більшості випадків, через хвилювання. Але, чим напруженіше студент намагається згадати це слово, тим більше він починає хвилюватися. Інколи таке хвилювання може навіть змінитися панікою. Коли хвилювання минає, слово пригадується дуже швидко, але відчуття сорому та невдоволення залишаються, що знову ж призводить до виникнення мовного бар'єру. Звісно, розширення словникового запасу дуже важливо, але більш важлива за ту

кількість слів, яку студент колись засвоїв під час навчання, здатність швидко формувати власні вислови з цією лексикою. У зв'язку з цим, лінгвісти рекомендують вживати насамперед лексику, що не потребує зусиль для пригадування. Також позитивний результат дають тренувальні вправи на здатність студентів надавати синоніми та пояснювати значення слів, що вони бачать. Таким чином, якщо під час розмови необхідно використати слово, яке важко пригадати, треба або замінити його синонімом, або пояснити його значення співрозмовнику. Важливим може також виявитися такий аспект, як володіння співрозмовниками кількома однаковими іноземними мовами, навіть на низькому рівні. У такому випадку можна зробити спробу перевести невідоме слово на іншу мову, яку розуміє співрозмовник.

Не треба також нехтувати невербальними засобами спілкування та заміниками пауз, або «словами-паразитами». Це набагато краще, ніж просто мовчання.

У будь-якій мові існує чимало заміників пауз. Так, наприклад, в англійській мові це: «well», «all right», «I see», «like», «a sort of», тощо; або «What do you call it?» чи «You know what I'm talking about». Дві останні фрази стимулюватимуть співрозмовника, носія мови, самостійно закінчити думку.

Третя проблема – це страх припуститися помилки. Під час навчання більшість студентів мають страх зробити помилку, бо ця помилка потягне за собою погану оцінку, тобто невизнання їхніх досягнень. Це також погіршує самооцінку та призводить до невпевненості в собі. Цей страх супроводжує їх й у позааудиторний час. Припуститися помилки під час спілкування з носієм іноземної мови, на їхню думку, неприпустимо, тому студенти надають перевагу мовчанню, що стає причиною появи мовного бар'єру.

Передусім треба переконати студентів, що помилки іноді трапляються навіть під час спілкування рідною мовою, і це не є щось жахливе, що їм ніхто не пробачить. Довге мовчання, навпаки, виглядає гірше, ніж помилка. Звісно, помилок треба намагатися уникати в різний спосіб. По-перше, треба намагатися уникати використання складних лексико-граматичних структур. Ризик припуститися помилки в складній структурі вищий, ніж під час використання більш легкої конструкції. Також складні структури – складні не тільки для вимови, але й для розуміння. Використовуючи довгу та складну репліку, той, хто говорить, має ризик бути незрозумілим. Речення мають бути достатньо простими як лексично, так і граматично. Звісно, це залежить від мовленнєвої ситуації, проте складні речі, що промовляються простою мовою, набагато кращі, ніж прості – складною.

По-друге, якщо студент продумав речення, яке не може перекласти з рідної мови іноземною, то йому потрібно змінити формулювання цього речення. Майже немає таких висловів, які неможна передати іншими лексичними та граматичними одиницями. Можна пригадати ще кілька фраз та комбінацій, для вираження тієї самої думки. Також можна поділити складне речення на кілька більш простих, використати визначення поняття, описання предмета, використовувати синоніми тощо. Цього легко навчати студентів під час практичного курсу іноземної мови, достатньо попросити їх придумати якомога більше способів висловити одну й ту саму думку, але абсолютно різними лексико-граматичними способами. Наприклад, фразу «Я хочу їсти» можна висловити по-різному: «I want to eat», «I'm hungry», «I would like to eat something», «Let's go and have a bite», «Oh, what a lovely café! Let's go there», «I wonder if there is any café here», «Come on! I want you to try my favourite dish», тощо. Всі ці фрази здатні донести людині думку про те, що його співрозмовник голодний та треба думати про те, де це можна зробити.

По-третє, треба навчати студентів не боятися запитувати, якщо їм щось незрозуміло. Пояснити, що попросити співрозмовника повторити фразу ще раз – це нормально. Відпрацювати зі студентами такі ситуації та вивчити фрази: «Чи не могли би Ви повторити ще раз, будь ласка?», «Чи можу я попросити Вас говорити повільніше (голосніше)?», «Вибачте я Вас не зрозумів», «Чи не могли би Ви пояснити мені значення цього слова?» тощо. Це допоможе студентам подолати мовний бар'єр та викличе повагу в очах співрозмовника, який зрозуміє, що його дійсно уважно слухають.

Ще одним джерелом тривоги і дискомфорту у студентів на заняттях з іноземної мови може виступити й сам викладач. Його неухважність, невміння розпізнати проблему студента, часом нетактовність можуть погіршити ситуацію. Як наслідок, багато тих, хто навчається, говорять про свою «ненависть» до іноземної мови. Високий рівень тривожності значно уповільнює процес засвоєння і призводить до ще більш нестабільного психічного стану. Такі

учні найчастіше за все, щоб уникнути стресових ситуацій, пропускають заняття або поводяться пасивно і байдуже (Крашенникова, 2014: 54–55).

На появу мовного бар'єру також впливає і форма проведення занять (презентації, доповіді та рольові ігри на заняттях). Проте справедливим буде відзначити, що іноді стресові ситуації, що виникли на заняттях, можуть також позитивно вплинути на студентів, стати свого роду мотивацією для досягнення більшого успіху. Крім того, багато психологів зазначають, що стресові ситуації, почуття тривоги, так чи так пов'язані з результатами досягнень самих студентів. В цьому випадку викладач повинен знати міру та відчувати, коли завдання є надто складними, чи надто легкими, тому нецікавими для студентів. Так стрес на занятті може як підвищити мотивацію, так і знищити її у корені, тим самим призвівши тільки до негативних результатів.

У зв'язку із зазначеним вище, нами протягом року було проведено експеримент серед студентів гуманітарних факультетів, які були розподілені на групи по 3–4 чоловіка в кожній. Загальна кількість: 32 студенти, з 8 експериментальних груп різної вікової категорії та з різним рівнем володіння іноземною мовою.

На початок навчального року усне тестування студентів підтвердило наявність мовного бар'єру у 67% опитаних. Їм було важко зорієнтуватися під час різкої зміни напряму розмови, швидкість висловлювань та запитань виводила їх із рівноваги та призводила до великої кількості граматичних та лексичних помилок. Як наслідок: 73% з цієї кількості не мали бажання довго спілкуватися та не проявляли ніякої активності, під час бесіди відчувалася значна напруженість та неприродність; 20% обрали для себе виключно пасивну роль співбесідника (лише нерозгорнуті відповіді на запитання); 7% відмовились від перевірки, пояснюючи це сильним емоційним напруженням та панічним страхом, такий результат теж були визначено як наявність мовного бар'єру.

Протягом навчального року, під час практичного курсу іноземної мови всім студентам було запропоновано мовленнєві вправи, що передбачали: 1) прослуховування та читання уголос текстів художньої та наукової літератури; 2) створення діалогів та полілогів на основі побаченої чи почутої іншомовної ситуації, але з використанням максимальної кількості лексичних синонімів та однакових за змістом, різних за структурою граматичних висловів. Студенти в кожній групі готували спільні проекти, паралельно навчаючись взаємодії та колективній співпраці.

На початку експерименту викладач відіграв активну роль, пояснюючи та допомагаючи студентам, робота займала дуже багато часу. Але по закінченні експерименту студенти вже не мали майже зовсім ніяких проблем з цим видом діяльності, помилок стало менше, а впевненості студентів у власних можливостях – більше.

Таким чином, навчальний рік закінчився з такими результатами: 23% студентів брали активну роль у співбесіді, самостійно змінюючи її напрям та швидкість, проявляли навіть творчі здібності, жартували; 62% студентів були активними співрозмовниками, давали повні та поширені відповіді на запитання, пояснювали свою думку та наводили приклади з власного досвіду, спробували ставити запитання; 18% студентів – майже безпомилково давали розгорнуті відповіді на запитання, деякі навіть намагалися жартувати, але довго підтримувати бесіду їм все ще було важко. Студентів, які відмовились від контролю результатів експерименту, не було.

Щодо викладачів, то під час організації процесу навчання вони намагалися брати до уваги психологічні особливості кожного студента, враховуючи їхні потреби. Вміло розпізнавали джерело страху і тривоги тих, хто навчається, та допомагав їм з ними. Згідно з концепцією зарубіжних методистів, які вивчають цю проблему, та пропонують «атакувати негативні думки» студентів, викладач акцентував на тому, що в них виходить краще, а не на їхніх помилках і промахах, щоб створити позитивне ставлення до навчання іноземних мов, а також почуття впевненості у своїх силах. На нашу думку, викладачам вдалося створити сприятливі умови для актуалізації механізмів мовної та мовленнєвої діяльності на всіх етапах навчання, і контроль за процесом подолання мовного бар'єру, що призвело до таких високих показників результативності.

Студенти відзначили, що обговорення почуттів страху та тривоги з викладачем та іншими студентами, які перебувають у подібному положенні є дієвим способом зменшення цих негативних почуттів, оскільки розуміють, що вони не самотні у своїй проблемі.

Зі всього вищевикладеного можна дійти **висновків**. 1. Мовний бар'єр може виникнути на будь-якому етапі навчання іноземних мов. Причинами його виникнення є різні психологічні проблеми студентів, почуття невпевненості у власних знаннях та комплекси. 2. Серед способів подолання проблеми мовного бар'єру під час спонтанного спілкування пропонуємо кілька: 1) покращення власної вимови; 2) розширення словникового запасу; 3) запобігання помилок під час власного висловлювання. Складніше впоратися з проблемою мовного бар'єру студентів, якщо причиною є сам викладач, його методи викладання та атмосфера процесу навчання. У цьому випадку студенти повинні долати ці труднощі самотужки, що деяким не вдається, або вдається ціною неймовірних зусиль.

Проте для профілактики і подолання психологічного бар'єру виокремлюємо такі педагогічні умови: 1) створення клімату взаємної довіри, психологічної атмосфери прийняття, емоційної теплоти, безпеки, в якій проходить процес навчання, створення атмосфери співпраці; 2) формування позитивних емоцій під час заняття; 3) ситуації успіху; 4) формування умов, за яких студент буде зацікавлений проявляти активність, враховувати особистісні мотиви, тобто інтереси і захоплення студентів. Тільки гармонійне поєднання майстерності та компетентності викладача з нестримним бажанням студентів до пізнання нового, прагненням самовдосконалення та розширення власних можливостей може призвести до успішності процесу навчання та подолання проблеми мовного бар'єру, що дуже добре було доведено під час проведеного нами експерименту.

Література

Горбунова Н. В. Программа «Speak Dating» разрушает языковые барьеры. *Наука и общество*. Саратов. 2012. Вып.1 (4). С. 208–212.

Каскевич А. А. Исследование языкового барьера среди студентов в процессе изучения иностранного языка. *Мир науки, культуры, образования*. Горно-Алтайск. 2012. Вып. 6 (37). С. 168–170.

Крашениникова А. Е. Возникновение языкового барьера при изучении иностранного языка и пути его преодоления. *Современные тенденции в преподавании иностранных языков в неязыковом вузе*. Красноярск. 2014. Вып. 8. С.53–56.

Петров Д. Ю. Полиглот. <https://www.youtube.com/watch?v=LrhyihlqB-U&t=684s>. Дата звернення: 15.02.19.

Петров Д. Ю. Так как же говорить без акцента? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=X-v-JvdZ9iY>. Дата звернення: 15.02.19.

К проблеме о преодолении языкового барьера в процессе спонтанной коммуникации на иностранном языке студентов гуманитарных факультетов

Рудык Наталья Николаевна²

Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, Украина

В статье рассматриваются причины возникновения языкового барьера у студентов гуманитарных факультетов во время спонтанного общения на иностранном языке. Приводятся мнения ученых, которые рассматривают языковой барьер, как психологическую проблему, возникающую на разных этапах обучения иноязычной речи. Выделяются факторы, влияющие на психологическое состояние студентов, вызывая у них тревогу и страх перед иноязычной коммуникацией.

Цель исследования – проанализировать существующие проблемы, являющиеся непосредственными причинами возникновения языкового барьера во время спонтанного иноязычного общения студентов с носителями иностранного языка. Задание – выявить

² преподаватель кафедры западных и восточных языков и методики их обучения Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»

наиболее оптимальные способы преодоления языкового барьера студентами гуманитарных факультетов, в условиях неязыковой среды.

В ходе работы, описаны три основные проблемы языкового барьера, и пути их преодоления: 1) неудовлетворенность собственным произношением, преодолеть которую возможно с помощью чтения иноязычных озвученных текстов, и выбрав для себя наиболее подходящий иноязычный акцент; 2) неуверенность в использовании собственного словарного запаса, преодолеть которую можно с помощью различных упражнений по подбору синонимов и значений иноязычных слов; 3) боязнь сделать ошибку, преодолеть которую можно с помощью отказа от слишком сложных и громоздких предложений в пользу более простых.

Также причиной появления языкового барьера у студентов может стать сам преподаватель, его халатность и непрофессионализм.

Таким образом, можно сделать вывод, что для профилактики и преодоления психологического барьера необходимо создание климата взаимного доверия, эмоциональной теплоты, безопасности, в которой проходит обучение, создания атмосферы сотрудничества, формирование положительных эмоций в процессе обучения, учитывать личностные мотивы, т. е. интересы и увлечения учащихся.

Ключевые слова: спонтанная коммуникация, языковой барьер, иноязычное произношение, словарный запас, заменители пауз.

Recommendations for overcoming of the language barrier during spontaneous communication in foreign language of humanities

Rudyk Natalya³

State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, Ukraine

---

The article examines the reasons for the emergence of a language barrier for students of humanities during spontaneous communication in foreign language. The opinions of scholars who consider the language barrier as a psychological problem that arises at different stages of teaching foreign language are given. There are some factors that influence the psychological state of students, and make them feel anxiety and fear during foreign language communication.

The purpose of the research is to analyze the existing problems that are the direct reasons of the emergence of a language barrier during the spontaneous communication in foreign language between our students and native speakers. The task is to reveal the best ways of overcoming the language barrier by the students of humanities, in a non-linguistic environment.

During the work, three main problems of the language barrier were described, and the ways of overcoming them were recommended: 1) dissatisfaction with students' own pronunciation, which can be overcome with the help of reading of foreign-language sounded texts, and by choosing the most appropriate foreign language accent; 2) insecurity in use of students' own vocabulary, which can be overcome with the help of various exercises, where students should select synonyms and use different meanings of some foreign words; 3) fear of making a mistake, which can be overcome with the help of using more simple sentences and combinations instead of more complicated ones.

The reason for the emergence of a language barrier among students can also be the teacher himself, his negligence and unprofessionalism.

Thus, we can conclude that in order to prevent and overcome a psychological barrier, it is necessary to create a climate of mutual trust, emotional warmth, security in which the process of education takes place, the creation of an atmosphere of cooperation, the formation of positive emotions during the lesson, taking into account personal motives, interests and hobbies of the students.

Keywords: spontaneous communication, language barrier, foreign language pronunciation, vocabulary, language fillers.

---

³ teacher of the Department of West and Oriental Languages and Methods of their Teaching at State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"

References

Gorbunova, N. (2012) Prohramma «Speak Dating» razrushaet yazykovye bar'yery. [The program «Speak Dating» destroys language barriers]. *Nauka i obshchestvo – Science and society. Saratov*, 1 (4), 208-212 [in Russian].

Kaskevich, A.A. (2012) Issledovaniye yazykovogo bar'yera sredi studentov v protsesse izucheniya inostrannogo yazyka. [Study of the language barrier among students in the process of learning the foreign language]. *Mir nauki, kultura, obrazovanie – The world of science, culture, education*, 6 (37), 168-170 [in Russian].

Krashennikova, A.E. (2014) Vozniknoveniye yazykovogo bar'yera pri izuchenii inostrannogo yazyka i puti yego preodoleniya. [The derivation of a language barrier during the foreign language learning and ways to overcome it.] *Sovremennyye tendensii v prepodavanii inostrannyh yazykov v neyazykovom vuse – Modern trends in the teaching of foreign languages in a non-linguistic university*, 8, 53–56 [in Russian].

Petrov, D.Yu. Poliglot. [Polyglot]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=LrhyihqB-U&t=684s> [in Russian].

Petrov, D.Yu. Tak kak govorit' bez aktsenta? [So how to speak without an accent?] Retrieved from URL: <https://www.youtube.com/watch?v=X-v-JvdZ9jY> [in Russian].

Accepted: March 11, 2019

